

Malé družice a já

Návrh programu pro motivaci žáků základních škol a studentů středních a vyšších odborných škol na profesní kariéru v oblasti kosmického průmyslu a využívání kosmu a podporující zájem o univerzitní studia v oborech spojených s vědou, výzkumem a aplikacemi technologie malých družic.

Anotace

V současné době nastupuje stále intenzivnější využívání kosmu nejen pro vojenské účely, ale zejména pro potřeby vědy, výzkumu a inovací v řadě odvětví jako například v telekomunikacích, silniční, letecké a vodní dopravě, v družicových navigačních systémech, při ochraně životního prostředí a zemské atmosféry, pro tvorbu meteorologických předpovědí, v záchranných a krizových systémech pro prevenci a řešení hromadných neštěstí a přírodních katastrof.

Strategie a nástroje na zabezpečení zajištění potřebných kapacit odborníků pro oblast kosmu v České republice jsou v obecné rovině obsaženy Národním kosmickém plánu 2020 – 2025 (dále NKP) [https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/nkp_2020-2025.pdf] v kapitole 4.1.2 - vzdělávání a školení. K jejich implementaci vede řada způsobů a metod, jak deklarovaných cílů dosáhnout.

Navrhovaný program „Malé družice a já“ je primárně směřován na podporu motivace žáků základních a středních škol na témata spojená s vědou, výzkumem a aplikacemi technologie malých družic a způsoby pro rozvíjení potřebných polytechnických znalostí a dovedností. Využívaná část rádiového spektra v pásmu 145 MHz a 435 MHz pro komunikaci s malými družicemi současně vytváří předpoklady i pro další zájmové aktivity zejména v oblasti radioamatérského vysílání a radioamatérského sportu.

Cíl programu vychází z premisy motivace žáků a studentů formou souvisejících zájmových aktivit založených na spojení teorie a praxe v podobě dlouhodobé a cílené spolupráce základních, středních a vyšších odborných škol s univerzitami. Tento koncept vytváří předpoklady pro konkrétní a v praxi využitelné výstupy ve vzdělávacích procesech a v praktických aplikacích spojených s využíváním kosmu v souladu s cíli obsaženými v NKP. Jeho součástí je i využití motivační synergie s různými druhy soutěží a olympiád v elektrotechnice, kybernetice, informačních technologiích a přírodních vědách.

Pro ověření principů koncepce a cílů programu je navrhnout dále popsany věcný záměr pilotního projektu spolupráce mezi elektrotechnickou fakultou ČVUT v Praze se základními, středními a vyššími odbornými školami, které tento program osloví.

Realizace pilotního projektu by měla současně podpořit propagaci studia technických oborů ve vzdělávacích programech zúčastněných škol a fakult ČVUT v Praze spojených s tématy vzdělávání pro využívání kosmu a kosmického průmyslu a přispět tak ke zvýšení zájmu o univerzitní a celoživotní vzdělávání.

V současné době je otázka způsobu vzdělávání v kosmických tématech nikoliv systémovou záležitostí vzdělávacích procesů na všech stupních našeho školství, ale je v podstatě rozdrobena v řadě iniciativ některých univerzit (např. FEL v akreditovaném magisterském programu Letectví a kosmonautika, VUT Plzeň ve spojení s družicí VZLUSAT-1, zájmových organizací a školních kroužků (např. společnost Planetum ve spojení s družicí Planetum 1) nebo nadšených jednotlivců.

Získané poznatky pilotního projektu mohou být využity při novelizaci NKP pro další období po roce 2025 zejména v části věnované vzdělávání a školení. Případně i v dalších vzdělávacích programech, projektech a různých odborných soutěžích, které jsou koordinovány Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) a Ministerstvem dopravy (MD), univerzitami u nás a ve spolupráci s ESA a dalšími mezinárodními kosmickými institucemi.

1. Úvod

Využívání kosmických stanic a misí družic na geostacionárních a orbitálních drahách ve vysokých výškách se v nedávných letech stále více stávalo omezujícím faktorem rozvoje vzhledem k rostoucím potřebám vědy, výzkumu a průmyslu ve spojení s vysokými finančními náklady a nutností řešení omezování rizik (technických, ekonomických a právních) ve využívání a ochraně kosmu.

Rozvoj moderních technologií a tlak na to, aby bylo umožněno i v kosmickém průmyslu uplatnění malých a středních podniků. Rovněž tak, aby byly vytvořeny podmínky pro širší zapojení do vlastních kosmických programů nejen vědeckovýzkumným institucím a univerzitám, ale také dalším zájemcům o danou problematiku z oblasti vzdělávání a praxe. To spolu s novými technologiemi dostupnými pro širší okruh uživatelů z řad malých a středních podniků, vzdělávacích institucí i jednotlivců (například 3D

tisk, CNC stroje,...) vyústilo ve vznik nového kosmického průmyslu. Ten umožňuje provozovat kosmické mise s pomocí podstatně levnějších družice malých rozměrů na nízkých drahách do výšky asi 1500 km.

Malé družice a jejich dnes používaný de facto standard CubeSat, který původně vznikl jako družicový výukový prostředek, představuje revoluční inovační prvek v celém řetězci od výroby kosmických technologií, prostředků pro vynášení a umísťování družic v kosmu po komunikace, řízení provozu a ochrany před kosmickým odpadem. Ty jsou dnes označovány shrnujícím pojmem „Nový kosmický průmysl“. Jeho základem je spolupráce a spojení neziskového a privátního sektoru.

Malé družice otevírají i široké možnosti participace školství a dalších vzdělávacích institucí nejen ve vzdělávacích procesech přípravy odborníků pro využívání kosmu a kosmický průmysl, ale i pro jejich přímou účast na vývoji, experimentech a provozu misí vlastních malých družic a jejich sítí (konstelací). Potenciálním zdrojem zájemců o kosmos a malé družice jsou i účastníci různých studentských soutěží a olympiád žáků základních škol a studentů středních škol v elektrotechnice, kybernetice, informačních technologiích a přírodních vědách.

Zkušenosti ze světa ukazují, že příprava odborníků pro využívání kosmu a jejich vzdělávání by měla začínat již na základních školách nebo dokonce v předškolních zařízeních. Zde lze předpokládat nejvhodnější prostředí pro základní motivaci vzbuzení zájmu o kosmos. Tento zájem je pak možné cíleně rozvíjet na středoškolském, vyšším odborném a následně na vysokoškolském stupni vzdělávání směrem k celoživotní profesní kariéře a celoživotnímu vzdělávání.

Strategii vzdělávání a školení odborníků obsažená v NKP vyžaduje pro naplnění deklarovaných cílů vypracování konkrétních opatření a nástrojů i pro motivaci zájmu o záležitosti dotýkajících se využívání kosmu na všech stupních vzdělávacího procesu. To v návaznosti na získané znalosti a dovednosti ze standardních vzdělávacích programů základních a středních technicky orientovaných škol. Pro deklarovaná opatření NKP je nezbytné získat a v praxi ověřit efektivní způsoby pro jejich úspěšnou implementaci.

V tomto dokumentu je předkládán návrh pilotního projektu pro praktické ověření základních prvků konceptu motivačního programu „Malé družice a já“, který je podrobněji popsán v kapitole 4. Realizace pilotního projektu je založena na spolupráci základních a středních odborných škol a elektrotechnické fakulty Českého vysokého učení v Praze v období 2024 až 2027.

2. Malá družice

Pojem malá družice nemá jedinou všeobecně uznávanou definici a lze ji vyjádřit různými způsoby. Těmi mohou být fyzikální parametry (hmotnost, rozměry), nebo charakteristické parametry konstrukční a provozní.

Obecnou definici lze vyjádřit následovně:

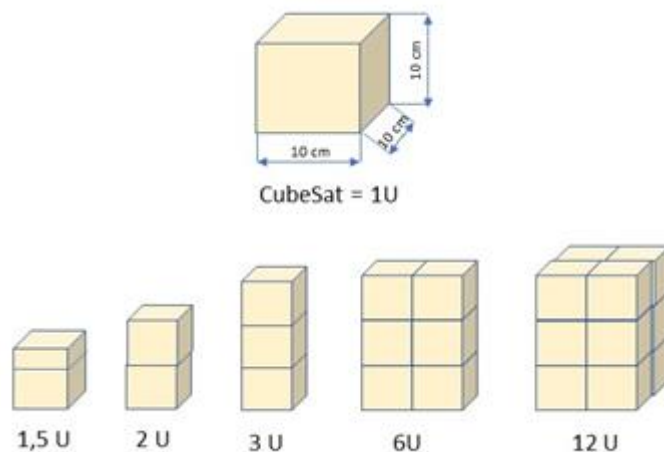
Malá družice je umělé těleso využívající kosmický prostor na nízkých drahách, které je malé svými rozměry a hmotností, je vyrobené rychle a levně a má krátkou dobu životnosti.

S pojmem malá družice jsou svázány i záležitosti spojené s požadavky na využívání rádiového spektra, přidělování míst na oběžných drahách spolu s povinnostmi registrace a ochrany kosmu vyplývajícími z plnění mezinárodních smluv o mírovém využívání kosmu.

Malé družice jsou rozděleny podle své hmotnosti na tyto kategorie:

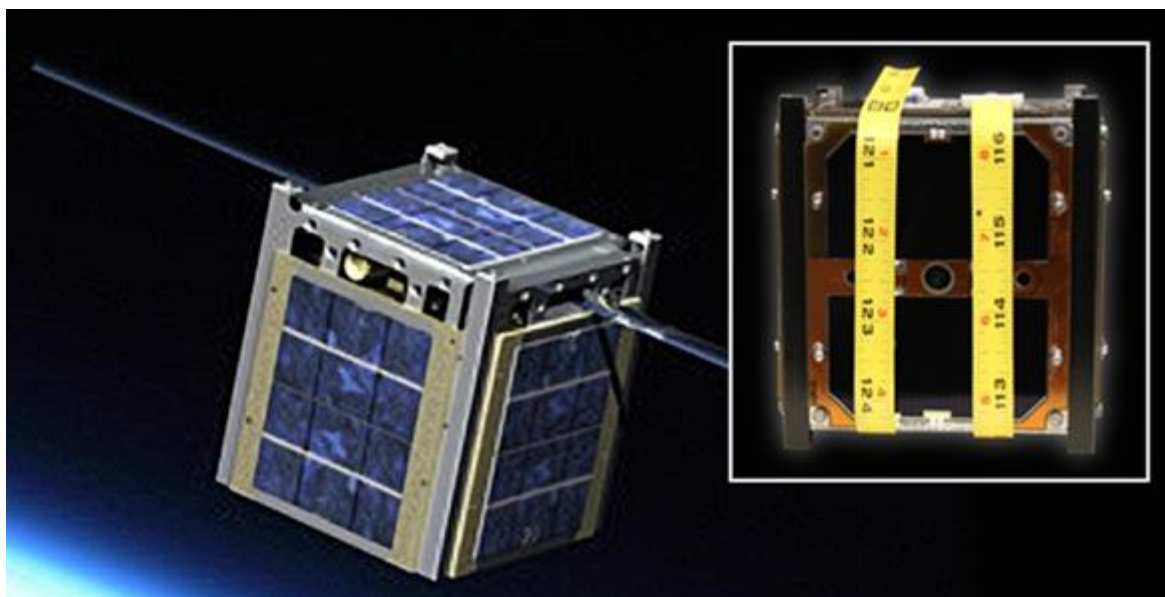
- minidružice – hmotnost menší než 1000 kg,
- mikrodružice – hmotnost menší než 100 kg,
- nanodružice – hmotnost menší než 10 kg,
- pikodružice – hmotnost menší než 1 kg,
- femtodružice – hmotnost menší než 0,1 kg.

V oblasti malých družic je v současnosti nejrozšířenější modulární konstrukční de facto standard CubeSat. Ten používá uspořádání se skládáním základní jednotky označované 1U (pikodružice o hmotnosti 1 kg) do konfigurací uvedených na obr. 2.1.

Obr. 2.1 Modulové konstrukční uspořádání malých družic CubeSat

Příklad malé družice základní jednotky CubeSat 1U je na obr. 2.2.

Obr. 2.2 Příklad konstrukčního provedení pikodružice standardu CubeSat 1U

Pro vymezení pojmu malé družice se používá skupina charakteristických znaků:

- a) krátká doba vývoje,
- b) vývojové týmy o malém počtu osob,
- c) rozsahem malá vývojová a testovací infrastruktura,
- d) přijatelné investiční náklady na vývoj, konstrukci, vypuštění a provoz,
- e) využívání nízké oběžné dráhy (LEO) od 200 km do 1500 km na Zemi,

f) krátká doba provozu – od několika měsíců do 3 let.

Historicky se Česká republika podílela na rozvoji kosmických technologií a vědeckých experimentech v kosmických misích malých družic. V letech 1977 až 1996 v rámci kosmického programu INTERKOSMOS bylo postupně vypuštěno 5 malých družic Magion (MAGnetospheric and IONospheric) vzniklých na půdě Československé akademie věd a později Akademie věd České republiky.

V současné době je od 23. června 2017 v kosmu první česká nanodružice VZLUSAT-1 realizovaná v rámci evropského družicového programu CubeSat – QB50 (modul U2 – 20 x 10 cm, 7. rámcový program EU). Jedná se o společný projekt Výzkumného a leteckého zkušebního ústavu Praha, VUT Plzeň a FEL ČVUT v Praze. Na palubě nese rentgenový teleskop, přístroj FIPEX pro měření atmosféry a detektor radiace družicového okolí pro ověření stínících vlastností kompozitních materiálů. Je připraveno vyslání další nanodružice VZLUSAT-2.

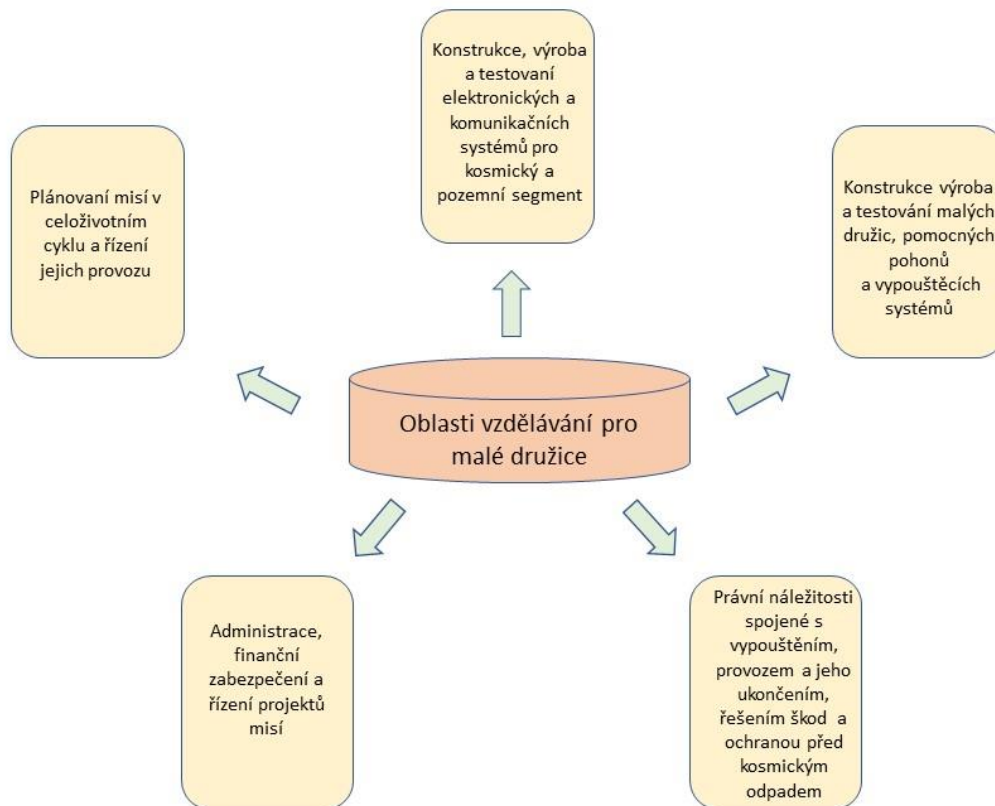
Od června 2019 je na oběžné dráze ve výši 530 km druhá česká malá družice LUCKY-7 realizovaná konsorciem SkyFox Pro Labs s.r.o. Ta nese technologické experimenty a zařízení pro měření kosmického záření. Dalšími českými družicemi jsou radioamatérská BDSat-2 a výuková Planetum-1 společnosti Planetum při Planetáriu Praha. Další projekty se připravují i ve spojení s programy EESA.

Z globálního pohledu jsou dnes nejznámější postupně realizované projekty sítě malých družic Starlink vizionáře Muska (využita i v rámci bojů mezi Ukrajinou a Ruskem) nebo OneWeb pro vysokorychlostní přístup do internetu.

3. Národní kosmický plán a vzdělávání

Národní kosmický plán v kapitole 4 popisuje strategii k dosažení jeho implementace v oblasti přípravy potřebných odborných kapacit neboli lidských zdrojů. V jednotlivých kapitolách se tento dokument zabývá metodami a nástroji pro zvyšování povědomí v široké veřejnosti (dospělí, děti a mládež), odborné veřejnosti, vzdělávání a školením na základním, středním a univerzitní stupni a celoživotním vzděláváním.

Oblasti oborů a potřebných znalostí pro malé družice, kterých se problematika vzdělávání dotýká, je v základních rysech naznačen na obr. 3.

Obr. 3 Hlavní oblasti vzdělávání pro malé družice

V současné době je významným omezujícím faktorem pro získávání a vzdělávání potřebných kapacit odborníků chybějící efektivní systém polytechnického vzdělávání od mateřských škol až po univerzitní úroveň zahrnující vědu, techniku, inženýrství a matematiku (používaná zkratka „STEM“).

Přičemž právě studium kosmu má ze své vědecké a technické podstaty mimořádnou schopnost motivovat mládež ke studiu STEM předmětů napříč celým vzdělávacím systémem. To je mimo jiné podpořeno i produkty počítačového herního a filmového průmyslu.

V NKP jsou uvedeny příklady existujících vzdělávacích subjektů, technických univerzit a jejich akreditovaných edukačních programů, konsorcií a kosmických iniciativ. Česká republika díky svému členství v Evropské kosmické agentuře (ESA) má přístup do řady vědeckých, aplikačních a vzdělávacích programů.

V oblasti vzdělávání MD zřídilo v roce 2014 v ČR vzdělávací kancelář ESA – ESRO (European Space Education Resource Office, <https://esero.sciencein.cz/>),). Její činnost je zaměřena na podpůrné aktivity pro předávání a formování dovedností a kreativity nastupující mladé generace vědeckých pracovníků.

Navrhovaný motivační program „Malé družice a já“ je zaměřen na část komplexní problematiky vzdělávání v souladu s NKP zabývající se problematikou technického vzdělávání a školení na základním a středním vzdělávacím stupni. FEL ČVUT v Praze má akreditovaný magisterský studijní program Letectví a kosmonautika.

Pro úplnost je třeba připomenout i ten fakt, že využívání kosmu a kosmických technologií vyžaduje také přípravu specialistů z netechnických oborů jako jsou například právo nebo lékařství a vyškolené pracovníky státní správy.

4. Koncepce motivačního programu „Malé družice a já“

Hledání metod a nástrojů, které efektivním způsobem dokáží cíleně motivovat k jakékoliv činnosti je složitou komplexní materií. Je nepochybně průnikem jak vědních technických oborů a psychologie člověka, jeho dosaženého vzdělání a začlenění ve společnosti, ve kterém se odráží sociální, kulturní a ekonomické prvky.

Dosažená úroveň vzdělání vytváří základní předpoklady pro úspěšnou profesní kariéru. Ta je i jedním ze základních atributů uspokojování životních potřeb každého člověka.

V úvodu bude užitečné se ve stručné míře věnovat obecnějším úvahám vztahujícím se k hledání vhodných motivačních nástrojů dnešní a následující generace dětí a mládeže. V navrhovaném programu „Malé družice a já“ je pozornost zaměřena zejména na věkovou kategorii 6 – 20 let. I když vlastně problematice hledání nástrojů motivace ke kosmu a tedy i malých družic by měla začínat již v předškolním věku. Významným zdrojem zájemců jsou nepochybně účastníci různých žákovských a studentských soutěží a olympiád, které se svými tématy dotýkají oborů STEM a problematice kosmu, kosmických technologií, rádiových komunikací a aplikací zejména v oblasti kybernetické bezpečnosti.

Z obecného pohledu je formování každého jedince v celém jeho životním cyklu ovlivňováno mnoha okolnostmi od rodinného prostředí přes řetězec stupňů vzdělávacího procesu, zájmové činnosti až po jeho uplatnění ve společnosti. Jedním z důležitých prvků, které zásadním způsobem ovlivňují oblasti

aktivit každého jedince v celém cyklu života jsou inspirativní – motivační impulsy. Ty mohou působit vědomě (např. prostřednictvím vzorů dospělých nebo jejich vrstevníků) či nevědomě (např. působení sociálních sítí, a on-line her na internetu, filmů využívajících kosmická témata). Na oba tyto aspekty je třeba se při hledání a aplikaci motivačních metod zaměřit.

Je také zřejmé, že mají-li motivační nástroje na jednotlivých vzdělávacích stupních skutečně fungovat, tak se musí na nich podílet všichni účastníci - žáci, studenti a učitelé (lektoři). Tyto nástroje musí mít potenciál rozvíjení v delším časovém horizontu a směřovat k univerzitnímu vzdělávání. Zároveň se tyto nástroje musí opírat o nezbytné základní penzum všeobecných znalostí a dovedností, které jsou obsaženy v osnovách pro základní a středoškolský stupeň.

Navrhovaný program při formulování svého obecného konceptu, jaké motivační nástroje zvolit pro uvažovanou věkovou kategorii od 6 do 21 let, bere v úvahu následující základní faktory:

- Jedinec již prakticky od narození je silně ovlivňován a vědomě či nevědomě vnímá moderní technologie všeho druhu.
- Proces výuky a zájmových činností je stále z větší části realizován i prostřednictvím nástrojů informačních technologií v distančním vzdělávání pomocí počítačů, tabletů, mobilních telefonů využíváním internetových audio a video aplikací (zejména působení sociálních sítí a streamovacích služeb jako YouTube, Tik Tok,...) a počítačových her.
- Kosmická témata jsou obsažena a populární ve filmovém, video a knižním průmyslu.
- Téma kosmu v sobě nese řadu prvků, které vzbuzují vědomé, či nevědomé motivační impulsy (například mise na Měsíc nebo Mars, možnost sledovat snímky posílané z družic, navigační a geografické systémy, rádiová hlasová a datová komunikace, apod.).

Tlak společnosti na to, aby jedinec byl něčím výjimečný a úspěšný má vedle negativních dopadů (např. drogy a kriminalita mládeže) i příznivé účinky na volbu profesní kariéry doprovázené silně motivujícím zájmem o konkrétní a hmatatelné výstupy, adrenalinové prožitky a vnitřního uspokojení z jeho aktivit.

Jako hlavní motivační nástroj navrhovaného programu v oblasti malých družic, které jsou obsaženy ve výstupech v jeho jednotlivých konkrétních projektech, je zvolena metoda bezprostředního propojení teoretických znalostí s praktickými dovednostmi vyplývající z cílené dlouhodobé spolupráce univerzitní sféry a nižších vzdělávacích stupňů.

Malé družice nabízejí každému zájemci vedle virtuálního prožitku v rámci počítačových her, filmů a videí i reálný vstup a seberealizaci v projektech jejich kosmických misí. Ten může nakonec vyústit i v realizaci vlastní mise od stavby malé družice, její vypuštění a provádění vlastních vědeckých nebo výzkumných experimentů.

Základ programu „Malé družice a já“ vychází z návazností na osvědčený koncept středoškolské odborné činnosti a s přihlédnutím k potřebám stanoveným v Národním kosmickém plánu. Ten však v programu nekončí splněním zadání úloh a jejich oceněním, ale je dána možnost jak rozvíjení řešených témat, tak tvorbu nových. Tento přístup je v širších souvislostech otevřený ke všem souvisejícím oborům STEM, polytechnickým dovednostem a dalším technickým zájmovým aktivitám v řadě synergických oblastí. Příkladem může být rádiová komunikace s malou družicí a využití získaných znalostí a dovedností v provozování rádiového orientačního běhu.

Pro realizaci jednotlivých projektů programu se předpokládá využívat v maximální míře sdílení technologií, znalostí a lidských zdrojů u všech zúčastněných subjektů. To zejména s ohledem na možnosti získávání a využívání finančních zdrojů pro realizované projekty programu. Tyto aktivity jsou nedílně spojeny i proaktivním využíváním propagace zejména pomocí sociálních sítí.

Výstupy programu by měly napomoci k vybudování a udržení zájmu žáků a studentů jak k záležitostem malých družic, tak i k získání všeobecných základních polytechnických dovedností a témat souvisejících s využíváním kosmu. A to tvořivou zábavní formou s ponecháním otevřeného prostoru pro vlastní kreativitu žáků a studentů za podpory jak prezenčního, tak on-line internetového způsobu realizace jednotlivých projektů a aktivit.

Projekty programu by měly rovněž napomoci učitelům a lektorům při tvorbě výuky zahrnutím teoretických a praktických témat souvisejících s využíváním kosmu v základních předmětech jako je matematika, fyzika, elektrotechnika, informační a komunikační technologie, robotika, internet věcí, umělá inteligence, strojírenství apod.

V neposlední řadě by se navrhovaný program měl odrazit v nasměrování jeho účastníků k dalšímu univerzitnímu vzdělávání a k celoživotní profesní kariéře dotýkajících se nejen technologií malých

družic, ale obecně k záležitostem spojených s kosmem a jeho využíváním, jak je uvedeno v kapitole 3. na obr. 3.

Hlavní zdroje financování jednotlivých projektů navrhovaného programu se předpokládají zejména z prostředků na projekty podpory vzdělávání ze státní, výzkumné a průmyslové sféry spojené s technologií a aplikacemi malých družic. Rovněž tak z rozvojových vzdělávacích programů ESA a z mezinárodní spolupráce na projektech účastí v konsorciích univerzit a dalších vzdělávacích institucí.

5. Pilotní projekt programu

Pro praktické ověření navrhovaných principů konceptu programu „Malé družice a já“ je navržena forma pilotního projektu dlouhodobé cílené spolupráce elektrotechnické fakulty ČVUT v Praze se základními, středními a vyššími odbornými školami.

Navrhovaná délka projektu je tříletá v období od 1.1.2024 do 31.12.2027.

Rok 2023 je považován za přípravný pro dokončení nezbytné infrastruktury na FEL ČVUT a činnosti spojené s hledáním a výběrem partnerských středních škol. V návaznosti pak vypracování návrhu a dokumentace projektu, zajištění zdrojů jeho financování a propagaci pilotního projektu (web a sociální sítě).

5.1 Cíl pilotního projektu

Cílem a nosným prvkem pilotního projektu je hledání a praktické ověření reálných motivačních impulsů žáku druhého vzdělávacího stupně základních škol a studentů středních a vyšších odborných škol v oblasti technologií malých družic. To jako nástroje pro podporu univerzitního vzdělávání jak v této odbornosti, tak i v souvisejících oborech v souladu s konceptem programu „Malé družice a já“.

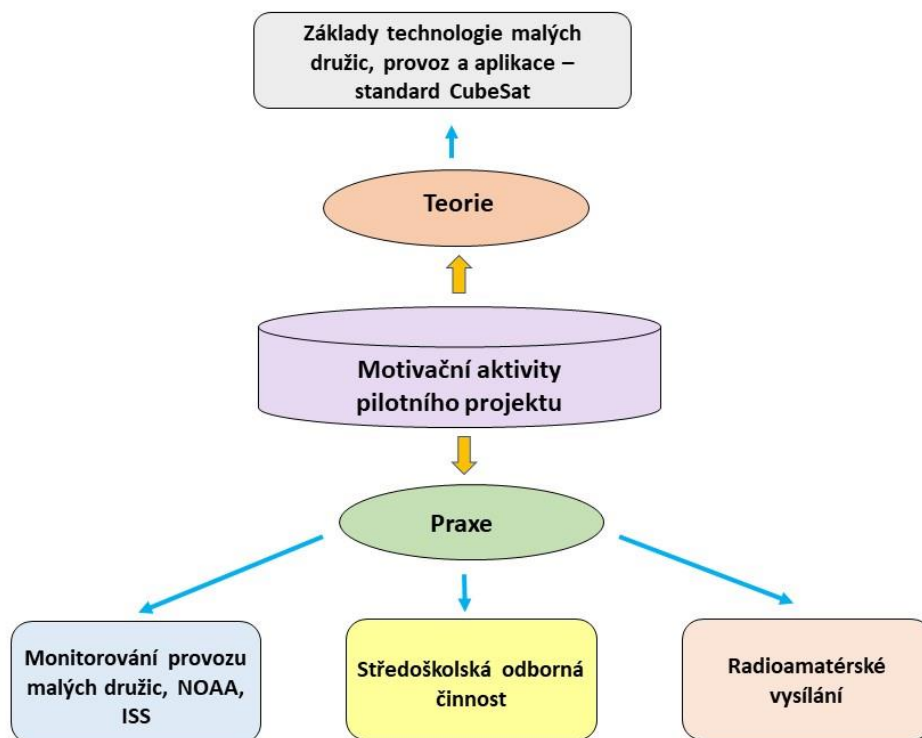
Výchozí základnu pilotního projektu představují poznatky a dovednosti studentů získaných ve stávajících rámcových vzdělávacích školských programech spadajících do skupiny oborů STEM a polytechnické dovednosti. Ty pak v rámci projektu budou rozvíjeny v teoretické a praktické oblasti směřované na témata spojená s technologiemi a aplikacemi malých družic.

Současně se pilotní projekt zaměřuje i na další synergické aktivity - nástroje, které mohou využívat získané poznatky a dovednosti pro příbuzné zájmové činnosti v jiných aplikačních oblastech (například radioamatérské vysílání, robotika, internet věcí, apod.). Tyto synergické aktivity mohou při jejich provozování zpětně působit jako posilující motivační prvek o hlubší studium souvisejících témat jak s malými družicemi, tak s dalšími oblastmi využívání kosmu.

Pro realizaci a naplnění cíle pilotního projektu bude zásadním předpokladem formování tematických odborných týmů z řad žáků a studentů vybraných spolupracujících škol (studenti a učitelé) a FEL ČVUT (členové Radioklubu a lektori předmětů programu Letectví a kosmonautika).

5.2 Základní struktura pilotního projektu

Struktura navrhovaného pilotního projektu je uvedena na obr. 5.2.

Obr. 5.2 Struktura pilotního projektu programu „Malé družice a já“

Motivační aktivity obsahují teoretickou část, která bude pokrývat získání základních znalostí z témat, které se vztahují, ke konstrukci, provozu a regulaci malých družic v tematických okruzích uvedených v kap. 5.2.1 v minimálním rozsahu 14 týdnů. Hloubka a rozsah výkladu bude vždy v jednotlivých týmech přizpůsobená výchozím znalostem účastníků v závislosti na jejich vzdělávacím stupni. Velikost týmů se předpokládá maximálně do 10 členů.

5.2.1 Osnova teoretické části

1. Úvod - historie vývoje malých družic.

2. Charakteristika a obecné aspekty malých družic

- základní pojmy a terminologie,
- základní přehled technologie malých družic – stavba, vnitřní systémy, zdroje elektrické energie, užitečný náklad (payload - vědecké a technologické experimenty), testování a vynesení do kosmu, sítě malých družic.

3. Ekonomické otázky spojené s vývojem a zaváděním malých družic

- druhy položek rozpočtu mise v plánovacím, provozním a ukončujícím období,
- metody získávání a krytí položek rozpočtu,
- metody finančního řízení rozpočtu mise.

4. Oblasti aplikace technologie malých družic

- doprava,
- telekomunikace,
- monitorování Země,
- vzdělávání.

5. Regulace malých družic

- administrativní a legislativní požadavky spojené s provozem malých družic a jejich sítí a jejich ukončení
- trendy v oblasti regulace a legislativy pro malé družice,
- mezinárodní a národní řídicí subjekty pro oblast vývoje a využívání malých družic.

6. Oběžné dráhy malých družic a jejich sledování

- vlastnosti a parametry oběžných drah,
- umístování, pohyb a sledování malých družic na oběžných dráhách,
- matematické, programové a technické prostředky pro umístování a sledování pohybu malých družic.

7. Rádiová komunikace

- základy šíření elektromagnetických vln,
- základy správy rádiového spektra,

- šíření rádiových vln v pásmech rádiového spektra vyhrazených pro malé družce,
- prvky rádiového řetězce v kosmickém a pozemním segmentu,
- rádiové vysílací a přijímací technologie,
- antény a jejich vlastnosti a prostředky pro jejich návrh,
- modulace a protokoly, bezpečnost družicové komunikace,
- příjem a zpracování rádiové komunikace,
- družicové optické komunikace.

8. Konstrukce a testování malých družic

- návrh a konstrukce malých družic,
- speciální technologie, stavebnice, běžně dostupné technologie a komponenty,
- metody a procesy testování,
- řízení a vyhodnocení testů,
- způsoby a zajištění provedení předstartovních testů.

9. Řízení provozu malých družic

- subsystémy pro komunikaci, dohled nad stavem ovládacích systémů, užitečného nákladu, klimatu a energetických systémů,
- řízení propulsních systémů,
- vypouštění a umísťování malých družic na oběžných dráhách,
- ukončení mise.

10. Program Cubesat

- obsah a cíle,
- základní charakteristiky a prvky malých družic standardu CubeSat,
- vývojové trendy CubeSat,
- příklady školních a univerzitních projektů a misí malých družic
- aplikace CubeSat u českých malých družic VZLUSAT 1, VZLUSAT 2 a LUCKY 7.

11. Plánování a simulace misí malých družic

- prostředky pro simulaci misí,
- tvorba rozpočtu mise,
- zajišťování a zdroje financování misí,
- pojištění a právní ochrana misí.

12. Kosmický odpad

- vývoj s ohledem na využívání malých družic,
- legislativní opatření,
- metody a způsoby potlačení vzniku kosmického odpadu a jeho úklidu,
- technické prostředky pro úklid kosmického odpadu.

13. Vývojové trendy

- vývoj v oblasti technologií a řízení provozu malých družic a jejich sítí,

- příklady aplikaci malých družic v telekomunikacích, dopravě a v monitorování Země.

14. Závěr – shrnutí hlavních aspektů a poznatků z oblasti konstrukce, provozu a aplikací malých družic.

Základní studijní pomůckou je elektronická publikace Malé družice, která je volně k dosažení na <https://www.vovcr.cz/portal/topic/505?displayType=blocks>.

Tato teoretická část v týdenních cyklech proběhne ve výukových místnostech FEL ČVUT v Praze – Technická 2, Praha 6.

5.2.2 Praktická část

Praktická část pokrývá tři hlavní aktivity, které jsou uvedeny na obr. 5.2 a budou realizovány prostřednictvím vybavení Radioklubu (volací značka OK1KUR) FEL ČVUT v Praze v Dejvicích.

Tyto aktivity jsou:

- Monitorování družicového provozu - příjem a vyhodnocení signálů z družic a mezinárodní kosmické stanice ISS přelétávajících nad budovou FEL ČVUT prostřednictvím vybavení družicové sekce Radioklubu FEL ČVUT a navazující na teoretickou výukou.
- Středoškolská odborná činnost – předpokládá se řešení tří témat v návaznosti na teoretickou výuku (podrobněji viz kap. 5.2).
- Radioamatérské vysílání (komunikace s radioamatéry, účast na radioamatérských závodech) na krátkých (HF), velmi krátkých (VHF) a ultrakrátkých (UHF) vlnách - příjem a vysílání (hlas, morse a data) pod dohledem vedoucího operátora Radioklubu s volací značkou OK1KUR. Současně to umožňuje motivovat účastníky na teoretickou a praktickou přípravu pro získání vlastní radioamatérské licence nebo radioamatérský sport (rádiový orientační běh, závody v radioamatérských pásmech KV, VKV a UHF).

Teoretická a praktická část předpokládá kombinaci formy prezenční (pravidelné schůzky v Radioklubu), distanční, včetně on-line přístupu k rádiovým prostředkům družicového provozu Radioklubu (rádiová stanice, rotační anténní systém).

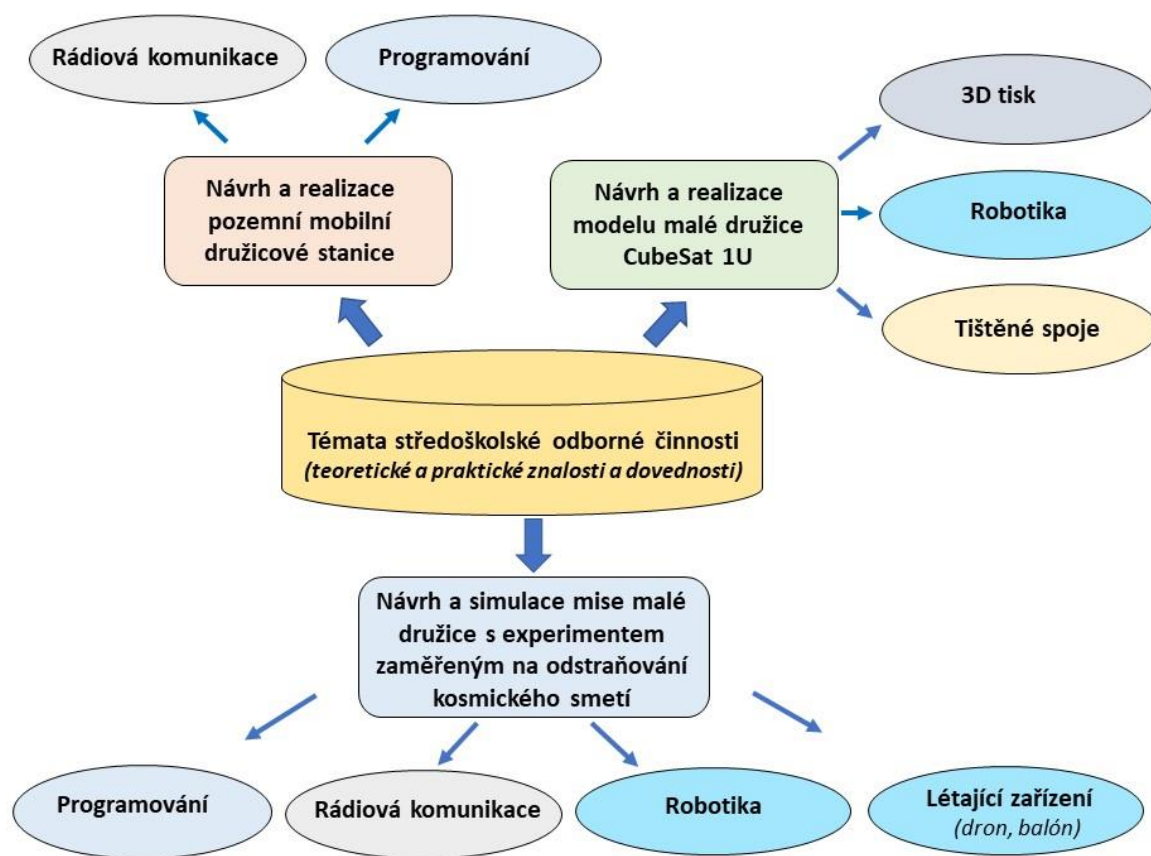
5.3 Témata středoškolské odborné činnosti

Navrhovaná témata středoškolské odborné činnosti pokrývají oblasti, které souvisí s technologiemi a aplikacemi malých družic a umožňují reálnou aplikaci získaných teoretických a praktických poznatků a jejich rozvíjení. Přičemž současně představují motivačními impulsy pro rozvoj vlastní kreativity studentů a učitelů při tvorbě dalších projektů a jejich aplikací.

Pilotní projekt předpokládá následující odborná témata:

- návrh a realizace pozemní mobilní družicové stanice,
- návrh a realizace modelu malé družice CubeSat 1U,
- návrh a simulace mise malé družice s experimentem zaměřeným na odstraňování kosmického smetí.

Hlavní oblasti odborných činností a praktických dovedností, kterých se navrhovaná témata středoškolské odborné činnosti dotýkají, jsou uvedeny na obr. 5.3.1.

Obr. 5.3.1 Témata středoškolské odborní činnosti, oblasti teoretických a praktických znalostí a dovedností

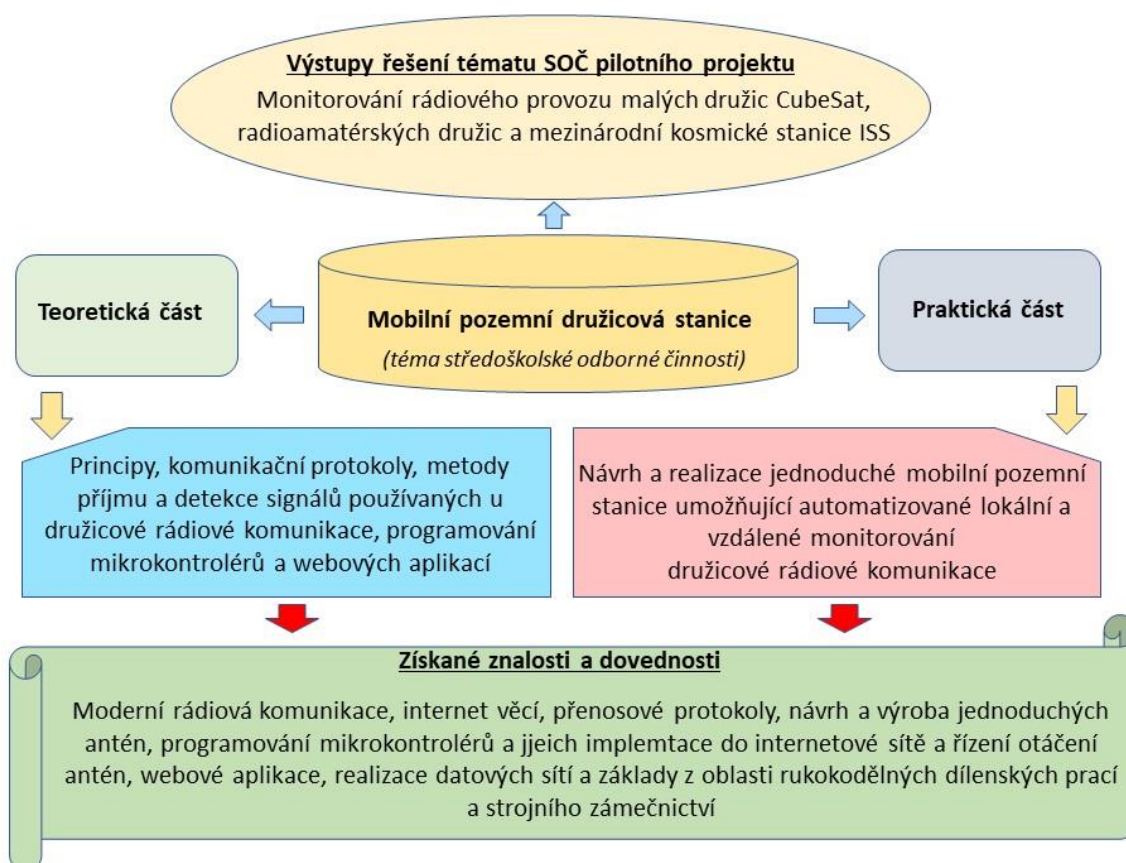
Navrhovaná témata umožňují širokou škálu technických aktivit, a tedy i motivačních impulsů z řady odborností jako například z telekomunikací (informačních a komunikačních technologií), robotiky, letectví nebo strojírenství. Z hlediska motivace se takto vytváří i možnost zapojení účastníků různých odborných soutěží a olympiád do řešení aplikačních projektů z oblasti malých družic.

Uvedená témata a vzdálený přístup k technologickému vybavení Radioklubu rovněž umožňuje zapojení více školských týmů z různých škol, přičemž ponechávají dostatečnou volnost pro jejich způsob řešení. Tento přístup vytváří předpoklady dále rozvíjet výstupy pilotního projektu a využívání při návrhu a realizace navazujících experimentů a aplikací. To v souladu s rozvojem technologií a samozřejmě i zajišťování finančních prostředků pro jejich pořizování, vývoj a výrobu (například využití v grantech, zapojení do národních nebo mezinárodních projektů, ...).

Tento přístup sleduje i naplnění jednoho ze základních principů konceptu programu „Malé družice a já“. Tím je motivace pro univerzitní studium technických oborů nejen v oblasti malých družic.

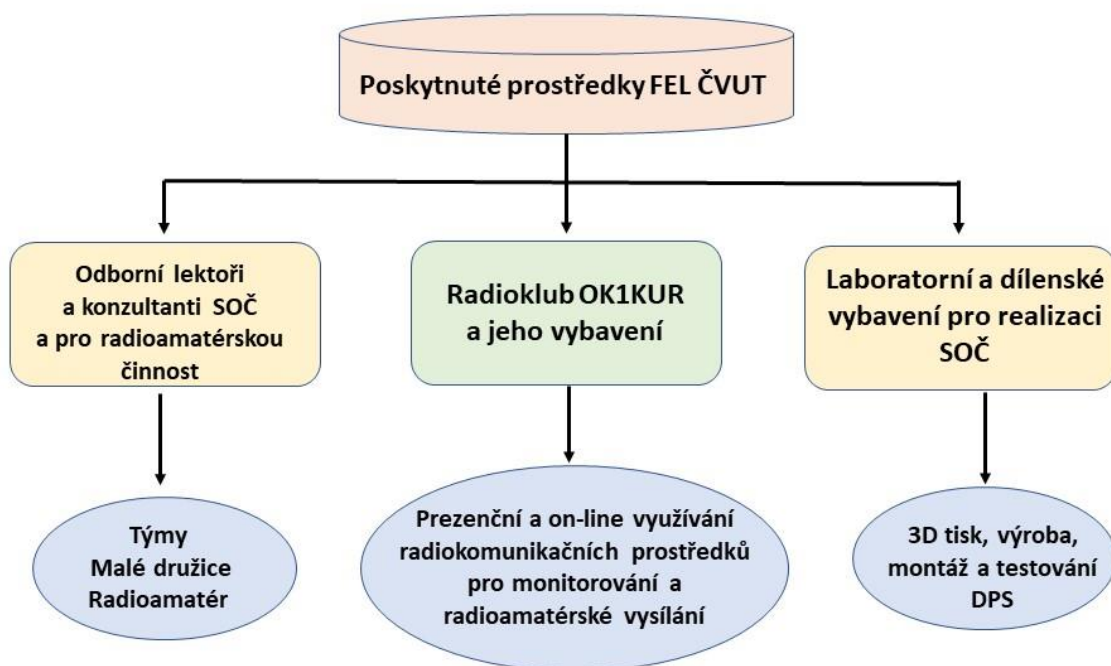
Na obr. 5.3.2 jsou uvedeny příklady okruhů znalostí a dovedností, které mohou získat řešitelé tématu návrhu a realizace pozemní mobilní družicové stanice pro komunikaci s malými družicemi a jejich další využití v projektech a aplikacích malých družic.

Obr. 5.3.2 Znalosti a dovednosti získané řešením tématu a jejich další využití

5.4 Zabezpečení realizace pilotního projektu

V současné době je pro pilotní projekt na FEL ČVUT k dispozici infrastruktura a odborné personální zabezpečení, která je uvedena na obr. 5.4.1.

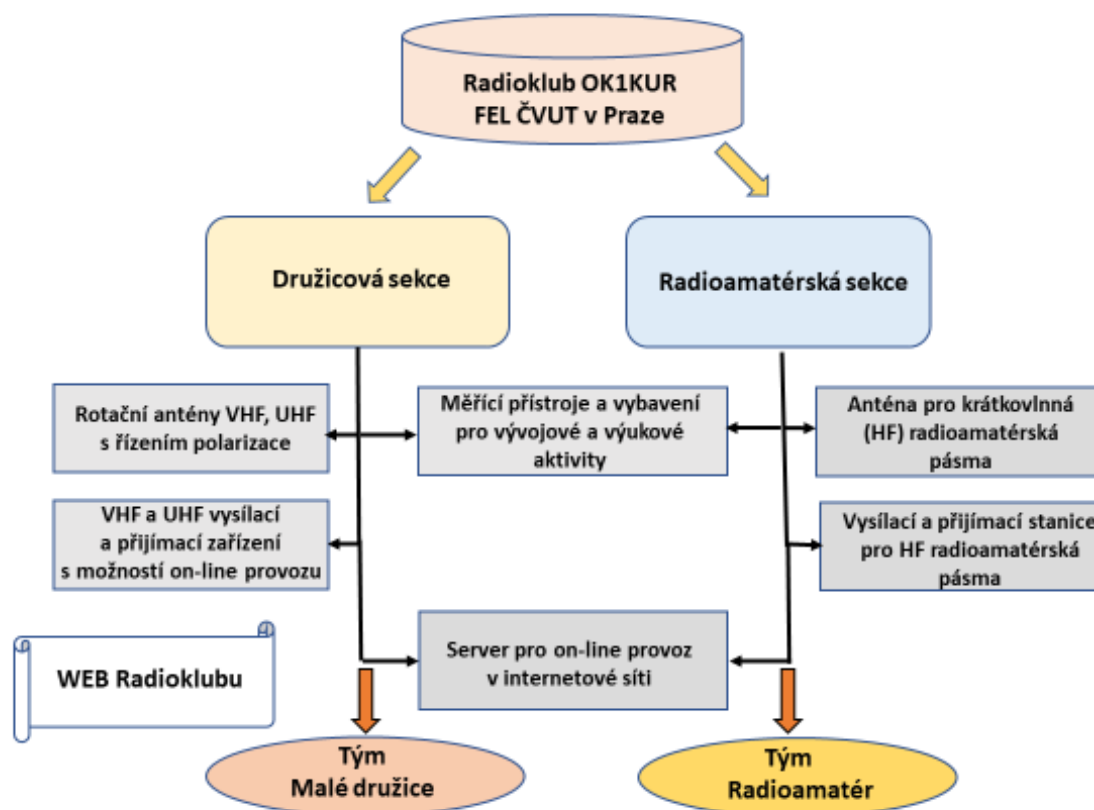

Obr. 5.4.1 Infrastruktura a odborné zabezpečení pilotního projektu

Základním subjektem pro realizaci pilotního projektu je Radioklub OK1KUR. Ten je využíván k zájmové činnosti studentů fakulty spojené s rádiovou pozemskou a družicovou komunikací. Radioklub se skládá ze dvou sekcí, družicové a radioamatérské. Struktura a vybavení Radioklubu je uvedena na obr. 5.4.2. Řada zařízení a technických prostředků je sdílena oběma sekcemi. V případě potřeby se předpokládá využití prostředků odborných laboratoří FEL ČVUT.

Důležitým aspektem je, že uvedené technické prostředky pilotního projektu je možné provozovat i on-line prostřednictvím internetové sítě Radioklubu propojené přes VPN do sítě veřejného internetu. Tato vlastnost infrastruktury Radioklubu umožní zapojení více subjektů do výukových a praktických úloh a nevyžaduje trvalou prezenční přítomnost participujících účastníků pilotního projektu v prostorách Radioklubu. Umožní se tak jednotlivým týmům flexibilní způsob řešení navrhovaných témat středoškolské odborné činnosti ze svých domovských lokalit (škola, domácnost) a současně je to další motivační nástroj pro vlastní aktivity a kreativitu v této oblasti. V případě získání zájmu je dána možnost získání radioamatérské licence a on-line využívání komunikačních prostředků Radioklubu.

Forma on-line sdílení infrastruktury Radioklubu vytváří podmínky pro snížení finančních požadavků na zajištění pilotního projektu.

5.4.2 Infrastruktura Radioklubu OK1KUR pro pilotní projekt

Základy týmů pro malé družice budou tvořeny kmenovými členy Radioklubu. Ti budou vykonávat i lektorskou a podpůrnou činnost pro řešitelské týmy navrhovaných témat středoškolské odborné činnosti a dalších aktivit.

I když pilotní projekt se zabývá problematikou malých družic, tak existuje přirozené propojení na další aktivity Radioklubu. To platí zejména pro oblast radioamatérského vysílání a přípravy zájemců o získávání radioamatérských licencí. Takovéto propojení je vítaným synergickým efektem pro posílení motivace pro další univerzitní vzdělávání a praktického uplatňování získaných znalostí a dovedností v obou oblastech a v dalších oborech STEM.

5.5 Finanční zabezpečení pilotního projektu

Finanční zabezpečení pilotního projektu je rozděleno na dvě fáze přípravnou (rok 2023) a vlastní řešení pilotního projektu v letech 2024 – 2027. V přípravné fázi se předpokládá dokončení technologického vybavení Radioklubu (jeho hardware a software infrastruktura). Dále pak činnosti spojené s PR propagací Radioklubu a malých družic (web, sociální sítě), s výběrem a uzavření partnerských dohod se školami a zpracování dokumentace projektu. Financování přípravné fáze se předpokládá z prostředků FEL ČVUT v rozsahu do 250 tis. Kč

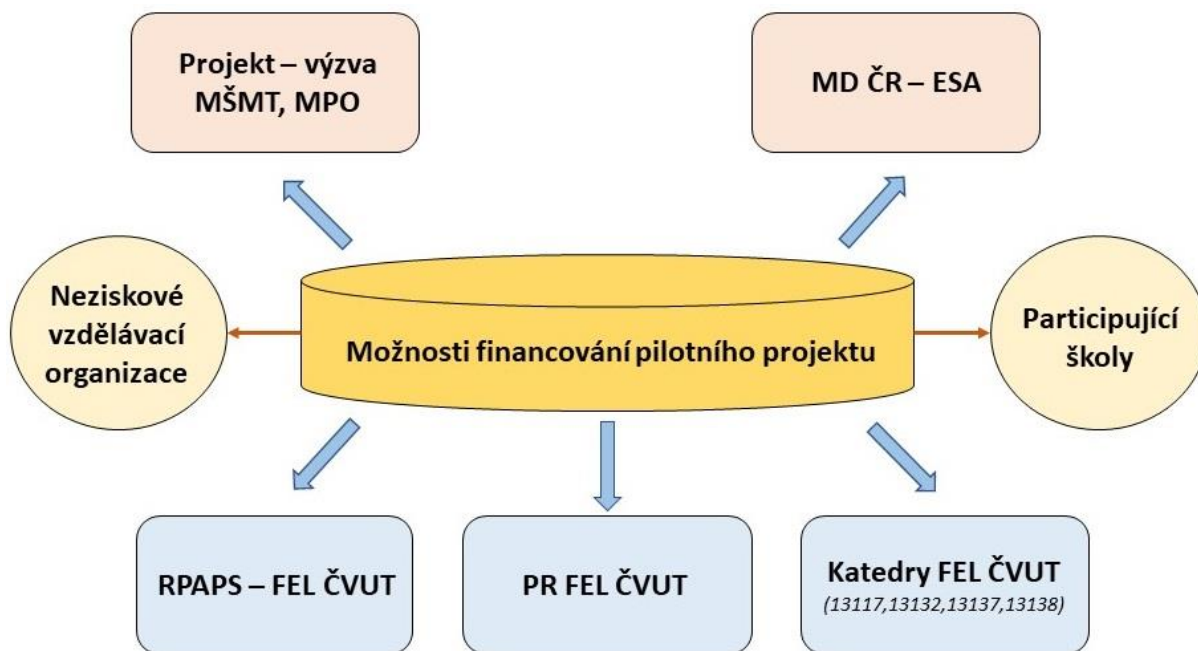
Při řešení projektu se předpokládá využívání a sdílení prostředků zejména výpočetní techniky, měřících přístrojů a dílenských kapacit všech zúčastněných subjektů pilotního projektu.

Náklady na vlastní řešení pilotního projektu jsou stanoveny odhady a vycházejí ze stávajících cenových relací a odhadu výše inflace promítajících se do vlastních řešení témat, provozu Radioklubu a nákladů na lidské zdroje v letech 2024 až 2027. Rámcový odhad celkové výše nákladů na řešení činí 1,5 mil. Kč.

Financování návazných projektů je možné buď formou jednoho zdroje (grant, dotační projekt z výzev EU, ...) nebo vícezdrojové. Vícezdrojové sice dovolují rozložit poskytovaných finančních prostředků na menší částky, ale na druhé straně část těchto získaných prostředků je spotřebována na administrativní a koordinační procesy. Proto primární snahou bude hledání jednozdrojového financování.

Je však zřejmé, že v přípravné fázi pilotního projektu půjde o vícezdrojové financování z rozpočtu FEL ČVUT (technické vybavení Radioklubu a jeho provoz, lidské zdroje), které umožní v předpokládaném rozsahu a čase pilotní projekt připravit a zajistit zdroj pro jeho financování.

Možné zdroje pro financování pilotního projektu v obou fázích jsou naznačeny na obr. 5.5.

Obr. 5.5 Možnosti financování pilotního projektu

6. Závěr

Koncept motivačního programu „Malé družice a já“ pro žáky základních a studenty středních škola a jeho praktická implementace v podobě pilotního projektu pro studenty středních a vyšších škol nabízí jednu z cest konkrétní podpory implementace komplexního procesu vzdělávání odborných specialistů pro oblast kosmických technologií a využívání kosmu v souladu se záměry vládou schváleného Národního kosmického plánu 2020-2025.

Technologie malých družic nabízí široké možnosti a nástroje pro motivaci zájemců v řadě nejen technických oborů spadajícího do oblasti oborů STEM, ale i mnoha dalších spojených s problematikou využívání kosmu.

Obecně základním problémem u motivačních aktivit není ani tak vyvolání krátkodobého zájmu žáků a studentů formou různých soutěží a olympiád, ale spíše ve vytváření podmínek pro dlouhodobé udržení jejich zájmu a praktické podpory kreativity jejich účastníků směrem ke zvýšení zájmu o univerzitní studia, profesní kariéru a celoživotní vzdělávání.

Na základě navrhovaného pilotního projektu lze v budoucnu rozvíjet další aktivity směřující například k návrhu, realizaci a provozu vlastní malé družice nebo jejich celouniverzitní sítě ČVUT a participujících škol.

Návrh pilotního projektu je také jedním z konkrétních příkladů hledání motivačních prostředků a způsobu, jak naplnit cíle stanovené v Národním kosmickém plánu v oblasti zajištění potřebných odborných kapacit pro oblast kosmu.

Předkládaný dokument je současně i podkladem při hledání partnerů programu „Malé družice a já“ a jeho pilotního projektu. Dále pak pro jeho propagaci, rozvoj a zajištění finančního zabezpečení, jak ze strany FEL ČVUT a participujících základních a středních škol, tak ze strany státní správy, vzdělávacích institucí, výzkumné a výrobní sféry a dalších národních a mezinárodních subjektů působících v oblasti kosmického průmyslu a využívání kosmu.

Aktualizace tohoto dokumentu budou publikovány na internetových stránkách Radioklubu (<https://radioklub.fel.cvut.cz>).

